

УДК 745.55(477) «19/20»

Дрокін Станіслав Анатолійович

художник, ювелір, дослідник,
член Національної спілки художників України,
Спілки дизайнерів України
(Харків, Україна)
info@stanislavdrokin.com

Stanislav A. Drokin

artist, jeweler, researcher,
member of the National Union of Artists of Ukraine,
member of the Society of Designers of Ukraine
(Kharkiv, Ukraine)

СУЧАСНЕ ЮВЕЛІРНЕ МИСТЕЦТВО. ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

CONTEMPORARY JEWELRY ART. TRADITIONS AND INNOVATIONS

Анотація

У статті досліджено причини трансформації ювелірного мистецтва ХХ–ХХІ ст. в сучасне ювелірне мистецтво. Проаналізовано використання нетрадиційних матеріалів та сплавів у сучасному ювелірному мистецтві. Наведено приклади особистих досліджень та експериментів з подвійним (гібридним) литвом, аналогом давньоіндійського методу подвійного лиття Ганга-Джамна та литвом по титану

Ключові слова: ювелірне мистецтво, ювелірні твори, сучасне ювелірне мистецтво, авторський твір, інноваційні матеріали, подвійне литво, гібридне литво, литво по титану, Ганга-Джамна, біметал.

Abstract

The article examines the main reasons for the transformation of the 20th–21st century jewelry into a contemporary jewelry art. The use of non-traditional materials and alloys in contemporary jewelry art is analyzed. The examples of the personal research and experiments with double (hybrid) casting, analogy of the ancient Indian method of double casting Ganga-Jumna, as well as casting on titanium are provided.

Key words: jewelry art, jewelry, contemporary jewelry art, author's piece, innovative materials, double casting, hybrid casting, casting on titanium, Ganga-Jumna, bimetal.

В історії людства обмін товарами, знаннями, технологіями, культурою і мистецтвом був основою формування соціуму. У часи індустріалізації, розвитку технологій виробництва, піднесення світової економіки суспільство зазнає змін, змінюється його світосприйняття, з'являються нові стилі і напрями у різних видах мистецтва, зокрема ювелірному. Задоволення потреби більшості населення у прикрасах призвело до розвитку їх масового виробництва. Реклама діамантів та виробів з ними сприяла появі та просуванню брендів, а також зростанню їхньої популярності.

Професія ювеліра переважно була “кастовою” і обмежувалася вузьким колом посвячених у секрети майстерності, професійними зв'язками та репутацією власного імені. Основними функціями прикрас у ХХ ст., крім прикрашання, були: дарунок, аксесуар, символ причетності до певної релігії, культу або суспільства. Крім цього, прикраси були предметами інвестицій, фінансових операцій та колекціонування.

У середині ХХ ст. в середовищі споживання та індустрії моди відбулися значні зміни. В артпросторі були переосмислені функції, форми і образи прикрас, з'явилися вироби з нестандартних матеріалів. Цей процес триває і нині на тлі постійних змін в інформаційному просторі, взаємодії нових поколінь авторів і споживачів, переходячи з модерну і постмодерну в контемпорарі (з англ. *contemporary* – сучасний) ювелірне мистецтво.

У постіндустріальний період за часів діджиталізації (з англ. *digitalization* – переведення інформації в цифрову форму, оцифрування) і креативної економіки на розвиток сучасного ювелірного мистецтва надзвичайно впливає інформаційний простір. У сучасному багатополарному світі, де інформація є доступною, а технології замінюють майстерність, кордони і стилі в культурі і мистецтві стираються. Це сприяє подальшій трансформації ювелірного мистецтва, виходу за межі звичного сприйняття функцій прикрас і формуванню нових: соціальних, екологічних, концептуальних, ілюзорних тощо, появи нових форм і образів, технологій і матеріалів. При цьому частина прикрас втрачає свою функціональність, зв'язок з реальністю, увійшовши в гіперреальність, в якій картинка важливіша за зміст.

Розвиток інтернет-простору і соціальних мереж спростило обмін інформацією і знаннями. У вільному доступі з'явилися зображення прикрас із зазначенням їхньої вартості та використаних матеріалів, методів і способів виготовлення. Інтернет-простір наповнений інформацією про нові сучасні матеріали, сплави, полімери, покриття, різні технологічні послуги, 3D-технології проектування, прототипування¹, селективне лазерне спікання² тощо.

1 Спрощена версія кінцевого продукту, яка дає змогу виявити можливі недоліки без його створення, або деталь етапу технологічного процесу, створена за допомогою 3D-друку.

2 Вибіркове лазерне спікання (з англ. *Selective Laser Sintering, SLS*) – один з методів 3D-друку, що виконується за допомогою 3D-принтерів з використанням металевих порошків.

У часи незалежної України ювелірна галузь стрімко розвивається, однак після першого десятиріччя XXI ст. у багатьох її сегментах почався спад. Причини зниження попиту у світовій та українській ювелірній галузі стали доступність інформації і передові технології, перенасичення ринку, прискорення ритму життя, часті зміни трендів та модних тенденцій, висока собівартість в економічно розвинених країнах і конкуренція з виробниками країн з більш дешевою робочою силою, світові економічні кризи, нестабільність геополітики, локальні війни, зниження інтересу у молоді до прикрас, інерція трансформації ювелірних будинків і їх поглинання транснаціональними корпораціями.

Нині створювати унікальні ювелірні прикраси з тривалим часом виготовлення та використанням рідкісних коштовних каменів може обмежена кількість компаній і окремих авторів. Ці предмети доступні вузькому колу споживачів та колекціонерів.

У сучасному ювелірному мистецтві якість виготовлення і дорогоцінні матеріали поступово відходять на другий план, поступаючись місцем ідеї, формі її вираження та інформаційному супроводу. Сучасний художник-ювелір є більш аматором, ніж фахівцем, який для створення ювелірних виробів звертається до інноваційних і технологічних компаній.

З розвитком технологій зберігання і передачі інформації змінилися способи, технології та форми просування і продажів: байера³ змінив блогер. З'явилися нові функції сучасного ювелірного мистецтва: інноваційна, що відкриває нові можливості використання різних матеріалів і технологій; концептуальна – пошук нових форм і способів вираження стилевих тенденцій субкультур та соціальних груп різних країн; ілюзорна – будь-які ідеї можуть бути відтворені на екрані комп'ютера з використанням його практичних та теоретичних можливостей; соціальна і екологічна, що відображає актуальні проблеми людства.

Як мистецтво авторських імпровізацій, сучасне ювелірне мистецтво перебуває під впливом певних культур і рухів, а ювелірні прикраси перетворюються на арт-об'єкти малих форм. Таким чином, сучасне ювелірне мистецтво, як живопис, скульптура та архітектура, стає частиною культурного середовища.

Дослідження і оцінювання сучасних прикрас, визначення їхніх якісних характеристик, розуміння їхнього призначення і творчого задуму автора вимагає не меншої уваги, ніж дослідження творів образотворчого мистецтва, скульптури або іншої форми мистецтва. Сучасний ювелірний виріб є набагато більшим, ніж просто прикраса. Він може інтегруватися в такі галузі як мода, інтер'єр або театр, виконувати інформаційно-комунікативну функцію.

Протягом останніх 50 років у ювелірному мистецтві все більше застосовуються такі незвичні матеріали, як титан, нержавіюча сталь, алюміній, карбід вольфраму, залізо, бетон, полімери, смоли, скло, папір, тканина, шкіра, дерево, карбон – вуглецеве волокно, кераміка і порцеляна, декоративні та антикорозійні покриття, нанокерамічні покриття тощо. Все більшого поширення набувають бронза і мідь.

У середньовічній Японії, прикрашаючи зброю, використовували техніку Мокуме гане⁴, нині широко поширену в світі як окремий напрямок сучасного ювелірного мистецтва, що поєднує різні метали і сплави. З'явилися нові композити на основі титану, танталу, ніобію, нікелю, цирконію та інших металів: Timascus, Moku-Ti, TiKRON, ZIKRON тощо.

Одним із цікавих прикладів з'єднання різних металів є метод Ganga-Jumna⁵ або Ganga-Yamuna (Ganga-Jamuna), названий на честь злиття в м. Аллахабад річок Ганга і Джамни. Цим методом у давній Індії виготовляли металеві предмети, послідовно відливаючи їх з двох різних металів і сплавів, переважно міді та бронзи.

Зараз назву Ганга-Джамна відносять і до техніки інкрустації металами по металу, що застосовуються у різних регіонах Індії, мають назву бідрі (Bidri)⁶, кофтагірі⁷, зарнішан⁸ і таркаші⁹.

Високою майстерністю подібного лиття у давнину вирізнялися і скіфські ливарники: відомі археологічні знахідки казанів, окремі відлиті частини яких були з'єднані рідким металом. При цьому з'єднувальний “замок” мав форму штифтів, заклепок з головкою на зворотному боці, міг частково або повністю огинати базову форму. Відомі також археологічні знахідки виготовлених із заліза і бронзи біметалічних скіфських клеців.

Давньокитайські майстри робили форми для лиття з глини, підганяючи стулки одну до одної, обточуючи їх на товщину стінок майбутньої виливки. Шви і стики між ними не шпарувалися¹⁰, щоб у них затікав метал: ливарні шви слугували елементом декору готових виробів. Відлиті деталі майбутнього біметалічного виробу вміщували до ливарної форми і заливали рідким металом, з яким вони з'єднувалися. Цей спосіб, наприклад, використовували при створенні посудини з бронзовим корпусом і залізними ніжками.

3 Експерт з трендів та новинок fashion-індустрії, завданням якого є відбір речей, які будуть мати максимальний попит у покупців, формування колекцій для магазинів та вирахування прибутку від продажів. Його думку враховують власники butikів та дизайнери, які створюють модні колекції.

4 З яп. “дерево з металу” – техніка декорування металу (створення візерунку, подібного до текстури дерева) з використанням композиційного матеріалу, складеного з різномірних металів: золота, срібла, міді та їх сплавів.

5 Створення виробу з двох різних за кольором металів, оскільки колір води Гангу традиційно вважається каламутним (золотим), а його притоки Джамни – блакитним (сріблястим). У давнину цим терміном називали виготовлення металевих виробів у техніці біметалічного лиття; нині ця технологія втрачена.

6 Спосіб декорування металевих виробів інкрустацією золотом чи сріблом, названий за місцем походження, м. Бідар; цю техніку застосовували придворні ремісники бідарських султанів, хоча вважається, що вони запозичили її із Дамаску. У цій техніці виробляють посуд, шкатулки, попільнички, мундштуки, прикраси тощо.

7 Спосіб декорування сталевих виробів насічкою зі срібного або золотого дроту, його назва – персько-арабська за походженням; вважається, що ця техніка з'явилася у Ірані, звідки через Пенджаб потрапила до Раджастану.

8 Спосіб декорування насічкою (наприклад, цинком по міді), відомий на півдні Індії.

9 Техніка інкрустації срібним або золотим дротом по металевій поверхні темного кольору.

10 Розкладження надлишкової кількості глини.

Давні методи лиття метал в метал, подібні до Ganga-Jumna, вважаються втраченими; наявний нині подібний спосіб виготовлення металевих виробів має назву біметалічного лиття.

У давнину біметалічні ювелірні прикраси виготовляли доволі рідко. У сучасному ювелірному мистецтві прикраси, створені методом лиття метал в метал, крім декоративної функції, є авторським посланням, прагненням створити те, що ще є недоступним сучасним технологіям. Нині метод лиття металу в метал є унікальним, дуже трудомістким, вимагає глибоких знань і досвіду. Тому подібні сучасні прикраси дуже рідкісні. Інформації про них практично немає.

У січні 2016 р. я провів перший експеримент лиття металу в метал, назвавши його подвійним гібридним литтям. При створенні каблучки “Hybrid casting # 1: Lunar path” (рис. 1, 1А) було використано сплави золота жовтого і білого кольору. Тоді мені ще нічого не було відомо про приклади подвійного литва у світовій історії.

У лютому 2018 р. в Мілані, на виставці і конкурсі сучасного ювелірного мистецтва “Artistar Jewels 2018”, я вперше представив твори, виконані в авторській техніці подвійного гібридного лиття, коли два відлиті послідовно метали переплітаються один з одним: “Hybrid casting # 2: Carmènère” (рис. 2, 2А) – жовте і рожеве золото, “Hybrid casting # 3: Two givers” (рис. 3, 3А) – мідь і жовте золото. Результатом цієї прем'єри стала перемога в конкурсі, з'явився інтерес в експертів, членів журі та світової преси.

Результатом наступного експерименту, проведеного у грудні 2018 р., стала каблучка “Nest” (рис. 4), у якій поєднано титан із жовтим золотом. Титанова частина виготовлена зі смуги 2 мм і вигнута як орігами. Потім до неї була “вплетена” воскова форма золотої частини каблучки і відлита методом лиття по виплавлених моделях. При цьому титанова частина від взаємодії з киснем перейшла в β-фазу – з більшою твердістю і міцністю, але меншою пластичністю. Для подальшої обробки і закріплення каменів в титановій частині прикраси потрібен був додатковий відпал у вакуумі.

Особливостями авторських творів, створених мною методом подвійного або гібридного лиття, є те, що:

– метал, відлитий вдруге, є долітою частиною першого (рис. 5, 6);

– метал, відлитий вдруге, не є долітою частиною першого, метали є самостійними, об'ємно-просторовими елементами загальної художньої композиції твору (рис. 7–9).

У зв'язку з явними відмінностями створення ювелірних прикрас загальнопоширеними методами від біметалічного лиття, я запровадив та став використовувати такі терміни: гібридне литво, подвійне литво, литво по металу, лиття метал в метал – це литво відсутньої частини прикраси методом виплавленого воску в опоку, з заформованою в ній металеву частину (частинами) прикраси, в результаті якого відливається цілісний виріб, що складається з двох або більше частин різних металів, сплавів. Для подальшого поділу біметалічного лиття за видами різних металів і (або) сплавів я запровадив та став використовувати назви, що складаються з перших трьох букв назв основних хімічних елементів сплавів та латинського суфіксу: Titargium – титан, срібло; Titaurium – титан, золото; Titargaurium – титан, срібло, золото; Cupargium – мідь, срібло; Cupaurium – мідь, золото; Cupargaurium – мідь, срібло, золото; Argaurium – срібло, золото; при використанні золота різних сплавів та кольору – Auraurium, Biaurium.

Сучасний автор, проходячи творчий шлях, привносячи до нього свій внутрішній світ, творчі та технічні прийоми, прагне створити те, чого раніше не існувало.

Інформаційний простір, доступ до передових технологій і матеріалів є основою подальшого розвитку сучасного ювелірного мистецтва, формування нових напрямків і стилів. Важливу роль у цьому процесі можуть відігравати експерти, мистецтвознавці, куратори музеїв та галерей сучасного мистецтва, які сприяють популяризації і вивченню історії ювелірного мистецтва, стимулюють проведення наукових та мистецтвознавчих досліджень, атрибуції, мистецтвознавчих і оціночних експертиз.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Акимов, ювелирная компания. Спас Нерукотворный. Св. Николай Чудотворец / [Электронный ресурс]: Акимов, ювелирная компания. – Режим доступа: <http://www.akimow.com/ru/catalog/spas-nerukotvornyy-sv-nikolay-chudotvorec> (дата обращения: 09.12.2019). – Название с экрана.

2. Акимов, ювелирная компания. Часы “Византийский крест” / [Электронный ресурс]: Акимов, ювелирная компания. – Режим доступа: <http://www.akimow.com/ru/catalog/chasy-vizantiyskiy-krest> (дата обращения: 09.12.2019). – Название с экрана.

3. Ермаков М. П. Технология декоративно-прикладного искусства. Основы дизайна. Художественное литье: учебное пособие. – Нижний Тагил: РПГ “Робин Гуд”, 2012. – 397 с.

4. Agrawal Y. The Ganga-Jamuni Metal Ware of Banaras // Decorative arts of India / Ed M. L. Nigam. – Hyderabad: Salar Jung Museum, 1987. – Pp. 261–265 (Salar Jung Museum Bi-Annual Research Journal. – V. 21–22).

5. Andreia Gabriela Popescu / [Electronic resource]: Andreia Gabriela Popescu. – Access mode: <http://www.andreia-popescu.ro/> (last access: 05.12.2019). – Title from the screen.

6. Bijlani S. Stanislav Drokin – Experimenting With Art. 1.01.2017 / [Electronic resource]: ADORN. India's first luxury jewellery magazine. – Access mode: <http://www.adornmag.in/stanislav-drokin-experimenting-art.html> (last access: 25.11.2019). – Title from the screen.

7. Emanuele Leonardi / [Electronic resource]: Emanuele Leonardi. – Access mode: <https://www.artisticalmente.com/> (last access: 05.12.2019). – Title from the screen.

8. George Sawyer. Art meets technology [Electronic resource]: George Sawyer. – Access mode: <https://georgesawyer.com/art-meets-technology/> (last access: 05.12.2019). – Title from the screen.

9. Hemmerle / [Electronic resource]: Hemmerle. – Access mode: <https://www.hemmerle.com/> (last access: 05.12.2019). – Title

from the screen.

10. James Binnion / [Electronic resource]: James Binnion. – Access mode: <https://mokume-gane.com/> (last access: 05.12.2019). – Title from the screen.

11. Jose Marin / [Electronic resource]: Jose Marin. – Access mode: <https://www.josemarin.net/> (last access: 05.12.2019). – Title from the screen.

12. *Mahmoud S. J.* Metal Technology in medieval India. – Delhi: Daya Publishing House, 1988. – 134 p.

13. Maria Diana / [Electronic resource]: Maria Diana. – Access mode: <http://www.mariadiana.it/en/> (last access: 05.12.2019). – Title from the screen.

14. *Markel S.* Metalware // Encyclopedia of India / Edit. Wolpert S. – Detroit: Charles Scribner's Sons, 2006. – Pp. 112–116.

15. NOD / [Electronic resource]: NOD. Not only decoration. – Access mode: <https://www.notiononlydecoration.com/> (last access: 05.12.2019). – Title from the screen.

16. Silvia Weidenbach / [Electronic resource]: Silvia Weidenbach. – Access mode: <http://www.silviaweidenbach.com/> (last access: 05.12.2019). – Title from the screen.

17. Encyclopedia of India / Edit. *Wolpert S.* – Detroit: Charles Scribner's Sons, 2006. – 2000 p.

18. *Untracht O.* Casting metal on metal: Ganga-Jumna // Untracht O. Jewelry Concepts and Technology. – Doubleday Publishing Group, 1982. – 840 p.

19. Wallace Chan / [Electronic resource] // Wallace Chan. – Режим доступу: <http://wallace-chan.com/> (last access: 05.12.2019). – Title from the screen.

20. *Weir-de la Rouchefoucauld J.* 21st Century Jewellery Designers: An Inspired Style. – Antique Collectors' Club Ltd., 2013. – 360 p.

21. *Zebrowski M.* Gold, Silver and Bronze from Mughal India. – London: Laurence King Pub, 1997 – 344 p.

REFERENCES

1. Akimov, yuvelirnaya kompaniya. Spas Nerukotvorniy. Sv. Nikolay Chudotvorets / [Elektronnyi resurs]: Akimov, yuvelirnaya kompaniya. – Rezhim dostupa: <http://www.akimow.com/ru/catalog/spas-nerukotvornyy-sv-nikolay-chudotvorec> (data obrashheny`ya: 09.12.2019). – Nazvanie s ekrana.

2. Akimov, yuvelirnaya kompaniya. Chasy "Vizantiyskiy krest" / [Elektronnyi resurs]: Akimov, yuvelirnaya kompaniya. – Rezhim dostupa: <http://www.akimow.com/ru/catalog/chasy-vizantiyskiy-krest> (data obrashheny`ya: 09.12.2019). – Nazvanie s ekrana.

3. *Ermakov M. P.* Tekhnologiya dekorativno-prikladnogo iskusstva. Osnovy dizayna. Khudozhestvennoe lityo: uchebnoe posobie. – Nizhniy Tagil: RPG "Robin Gud", 2012. – 397 s.

Перелік ілюстрацій:

Рис. 1. Каблучка "Hybrid casting #1: Lunar path". Золото жовтого та білого кольору, дорогоцінне каміння. Подвійне литво. Віауріум.

Рис. 1А. Необроблена частина каблучки після подвійного литва. Віауріум.

Рис. 2. Каблучка "Hybrid casting #2: Carménère". Золото рожевого та жовтого кольору, дорогоцінне каміння. Подвійне литво. Віауріум.

Рис. 2А. Необроблена частина каблучки після подвійного литва. Віауріум.

Рис. 3. Каблучка "Hybrid casting #3: Two rivers". Патинована мідь, золото жовтого кольору, дорогоцінне каміння. Подвійне литво. Супрауріум.

Рис. 3А. Необроблена частина каблучки після подвійного литва. Супрауріум.

Рис. 4. Каблучка "Nest". Титан, золото жовтого кольору, дорогоцінне каміння. Литво по титану. Тітаріум.

Рис. 5. Каблучка "Inner World". Срібло, окисдований титан, золото, дорогоцінне каміння. Литво по металу. Тітаргауріум.

Рис. 6. Каблучка. Титан, срібло. Литво по титану. Тітаргіум.

Рис. 7. Каблучка "Hybrid casting #4". Золото жовтого та білого кольору, дорогоцінне каміння. Подвійне литво. Віауріум.

Рис. 8. Кулон "Inheritance and variability". Патинована бронза, золото рожевого кольору, дорогоцінне каміння. Подвійне литво Супрауріум.

Рис. 9. Каблучка. Титан, срібло. Литво по титану. Тітаргіум.

Рис. 1, 1а, 2, 2а

Рис. 3, 3а, 4, 5

Рис. 6. 7, 8, 9